

Restauracions de l'església de Sant Pere de Madrona entre els segles XVIII i XX

El fet que el temple romànic de Sant Pere de Madrona estigui penjat literalment d'una penya escarpada i de costerut accés, no ha constituït mai un impediment perquè les gents del país s'hi acostin puntualment o esporàdicament, en temps de pau o de guerra, com a parròquia o com a lloc de trobada en aplecs per celebrar la festivitat del sant patró. I tot i el seu aïllament, com correspon a una antiga parròquia rural, ha passat per les mateixes vicissituds que qualsevol església urbana. Ha estat, doncs, víctima de saqueigs i profanacions, d'aixopluc de soldats i d'incendis intencionats. Malgrat tot, el fort vincle que ha mantingut i manté amb els berguedans al llarg de la seva història ha estat la causa que encara avui es mantingui dempeus en la seva autenticitat romànica i en un estat de conservació força plausible. Poc es podria pensar, a més, que en el decurs de la recerca arqueològica duta a terme en el subsòl de l'església fa dos anys i escaig per la Diputació de Barcelona, sota el seu paviment es trobarien les restes d'un castell, de gairebé tretze segles d'història, que va donar nom al lloc, Madrona. Un alt valor històric afegit que ha satisfet unes expectatives no previstes d'antuvi, ni pels berguedans ni pels restauradors i investigadors.

El manteniment de l'església en aquest bon estat, com ara l'entendem, ha estat producte d'algunes intervencions, de major o menor volada, que s'hi han anat desenvolupant al llarg dels segles XVIII, XIX i XX, dutes a terme pels rectors o, més recentment, a iniciativa

de l'Ajuntament de Berga, en les quals sempre s'hi han involucrat els mateixos parroquians. Mai no va resultar tasca fàcil fer-hi obres, a causa de la dificultat que oferia el seu accés, i que en temps moderns s'ha anat adobant amb senzilles rampes i graons, de manera que la pujada fins al cim resultés quelcom més alleugerida, si pensem en el trasbals dels materials de construcció que necessàriament havien de fer arribar constructors i paletes, ajudats d'animals de càrrega o de carretons.

Obres de manteniment al segle XVIII

Al llarg d'aquesta centúria, els rectors de Sant Pere de Madrona van procurar que l'església esti-

gués en el millor estat de conservació possible, com corresponia a la seva categoria de parròquia. Es tractava d'obres que avui considerem de "manteniment" i "millora", i que en el llenguatge de l'època feien al·lusió a "adecentament", "pulcritud", "remendar" o "compondre". En el Llibre d'obra de la parròquia, analitzat per l'historiador David Galí, s'hi han trobat algunes referències a treballs d'aquesta mena, que posen de manifest la preocupació per mantenir el temple en bones condicions de seguretat i d'ús litúrgic, i també una economia sanejada per part dels parroquians i dels rectors (1). Interessa destacar que entre 1756 i 1757 es va haver de reparar la balustrada del cor situat als peus

de la nau (desaparegut al segle XX, i del que només queda constància pels encaixos conservats de les jàsseres de fusta que el sustentaven i l'empremta d'una escala, també de fusta), així com el campanar d'espadanya que s'alçava sobre la testera de ponent de la nau, on, tal com explica el Llibre d'obra, es van esmerçar vint-i-cinc portadores de calç. A més, segons l'arqueòleg Xavier Fierro, en aquests anys es va construir un banc d'obra adossat a la paret de migdia de l'interior de l'església. El 1764, un daurador, habitant de Berga, s'encarrega de donar tres

L'església a l'inici del segle XX.

FOTO: HUCH, ARXIU COMARCAL DEL BERGUEDÀ.

45. - BERGA: Sant Pere de Madrona. - HUCH. (Iglesia romànica del segle X)

mans de guix al retaule barroc de Sant Pere, que igualment es va haver de “remendar” sis anys més tard, i també d'emblanquinar els paraments interiors del temple. El 1765 es pinta la Mare de Déu del Roser (esmentada com a Mare de Déu de la bacina o Mare de Déu del Roser de la bacineta), i el 1774, es té notícia de la reparació de la teulada i de les parets, treballs per als quals, inclosos els materials utilitzats i uns retocs a la imatge del Roser, es van pagar 13 lliures, 15 sous i 10 diners. El 1785 es van fer noves obres de reparació de la teulada, com també a la volta i a la tarima del presbiteri, amb un cost de 3 lliures i 5 sous, i un any després, es va compondre el sagrari i l'altar de Nostra Senyora del Roser, on s'especificava que hi havia un quadre, i que també devia ser “adobat”.

El segle XIX. Una centúria de guerres

No sabem amb exactitud si totes les obres que es van fer al llarg del segle XIX van ser conseqüència de les guerres o revoltes que van assotar el país, amb escassos períodes de pau, o si aquelles van coincidir en el temps i, com havia anat succeint fins aleshores, es tractava del manteniment ordinari i obligat d'una església en ús. A l'inici, però, de la centúria (1803), es té constància d'una

Estat de l'edifici quan encara no s'havien iniciat les obres de restauració per part de la Diputació de Barcelona, sota la direcció de l'arquitecte Camil Pallàs, aleshores cap del Servei de Catalogació i Conservació de Monuments.

FOTO: JOSEP DESEURAS I VILANOVA, ARXIU SPAL, MAIG DE 1956.

L'interior del temple amb les millores efectuades per la parròquia al presbiteri entre 1943 i 1945.

FOTO: ARXIU SPAL, MAIG DE 1956.

sèrie de reparacions i millores litúrgiques que afecten el camí d'accés i alguns altars. A l'altar de Sant Isidre s'allarguen les grades, i també es pinta i s'adorna o complementa amb un quadre del sant i una imatge de Nostra Senyora dels Dolors. A més, es dota el temple de la imatge d'un sant Crist.

En els anys següents es van anar executant algunes reparacions a l'església, com sembla indicar el fet que es comprassin, el 1805, dues càrregues de calç, i el 1812, cinc portadores, també de calç. Per contextualitzar històricament aquesta data, recordem que l'any 1812, la Junta Superior del Principat de Catalunya, que s'havia constituït el 18 de juny de 1808 a Lleida per fer front a la invasió napoleònica que motivà la Guerra de la Independència o del Francès –desenvolupada entre 1808 i 1814–, es refugià a les muntanyes de Berga i Solsona, després d'intentar fortificar-se, sense èxit, a Montserrat, on va ser cremat el monestir sota el comandament del general francès Louis Gabriel Suchet.

Madrona en temps de les guerres carlines

També s'han pogut documentar obres o accions al temple durant o després de cada una de les tres guerres carlines, de caire civil. Se sap que el 1843, pocs anys després de finalitzada la Primera Guerra Carlina, la dels *Set Anys* (1833-1840), de nou s'efectuaren algunes reparacions de desperfectes ocasionats durant la contesa, com ara la de la coberta, per a la qual es van necessitar tres-centes teules (el que suposa un 30 % de la teulada, aproximadament), a més de l'arranjament del retaule major, dedicat a sant Pere, d'una calaixera i del pany de la porta d'entrada. Va ser el rector de la parròquia, mossèn Mariano Vancell, que havia denunciat, ja el 1836, els fets i les vicissituds per les quals havien hagut de passar els parroquians. Aquelles obres es van fer a iniciativa del rector Manuel Boixador, successor de Vancell, mort el 15 d'octubre de 1843, que en passà els comptes pertinents (2).

En temps de la Segona Guerra

Visita feta per Camil Pallàs al temple, a instància del rector de Berga, Mn. Anselm Escobet, per comprovar l'estat de conservació de l'edifici. FOTO: ARXIU SPAL, MAIG DE 1956.

Carlina, la dels *Matiners* (1846-1849), el bisbat de Solsona va autoritzar la fundació de la confraria de la Divina Providència (1847), i la seva institució (1848) en un acte solemne oficiat per tres capellans, amb música i sermó, que va costar als parroquians la quantitat de 3 lliures, 7 sous i sis diners, tot i que el document que ho testimonia deixa palès que aquest darrer, el sermó, fou gratis. No és estranya la fundació d'aquesta institució en aquells anys, si tenim en compte la definició teològica del terme, que fa al·lusió a la *sobirania*, la *supervisió*, la *intervenció* o el *conjunt d'accions actives de Déu en socors de l'home*, i els programes ideològics que inspiraren el moviment antiliberal per part del carlisme, basats en el manteniment de les institucions de l'Antic Règim, la monarquia absoluta i la preponderància de l'església catòlica. En els dos anys següents, l'església es va dotar de diversos objectes i mobiliari de culte, com ara canelobres, una llàntia, una vidriera, una imatge i un quadre de Nostra Senyora del Roser, un dossier per al sant Crist i una pica nova.

El 1873, durant la Tercera Guerra Carlina (1870-1876), Berga va ser presa pels carlins de la mà del militar Francesc Savalls i Massot, expert en la guerra de guerrilles. Segons els historiadors Jacint Vilardaga i Mn. Joan Postius (i com recullen David Galí i Anna Ventura

en aquest mateix número), el dia 15 d'agost, el republicà Joan Martí i Torres, *el Xic de la Barraqueta*, va saquejar amb els seus soldats el santuari de Queralt, i, poc després, Sant Pere de Madrona (3). El cas és que a l'Anuari de l'Associació d'Excursions Catalana de 1883 s'esmentava que l'església es trobava "arrunada", dada que es va recollir amb motiu d'una excursió de Manresa a Berga. El rector en aquell moment, mossèn Ramon Canal Bascompte, narrava els fets en un escrit de data 2 de juliol de 1902 adreçat al bisbe de Solsona, les destrosses que s'hi havien fet i la restauració posterior (1896). Va ser aleshores que es va arreglar la teulada, es van arrebossar les parets de la nau, es va posar un paviment de rajols i un banc corregut de fusta al cantó nord (4). Poc temps li quedava, però, de continuar exercint com a parròquia del terme, ja que l'1 de febrer de 1897 va ser suprimida com a tal i agregada a la de Sant Joan Baptista de Berga, nou després dedicada a santa Eulàlia. Aquelles obres devien estar pràcticament acabades el 1905, data en què el muntanyista Cèsar August Torras i Ferreri publicà un dels seus treballs sobre el Pirineu català i, en descriure el temple, no mencionava el seu mal estat de conservació: "[Situada] en un petit planet vorejat de timbes. Sant Pere de Madrona era antigament església parroquial. És un petit y senzill temple romànic de forma ben tallada, sense detalls exteriors d'ornamentació" (5). Tot i així, existeixen dues fotografies del primer quart del segle xx on es pot apreciar l'espadanya, primer feta malbé i sense coberta, i després amb la campana i protegida amb

Segons que explicava mossèn Escobet, el temple "se resiente del paso de los siglos y en la actualidad, su techo está deteriorado". FOTO: ARXIU SPAL, MAIG DE 1956.

una petita coberta de rajols, de dues pendents.

Les obres de restauració del segle xx

Actuacions d'urgència de potsguerra

El juliol de 1936, en iniciar-se la Guerra Civil Espanyola, fou cremat l'interior de l'església, i el cor i el retaule major, destruïts. Roger Cortina, que regenta la Cereria Sant Roc de Berga, dedicada a la venda d'imatges religioses d'Olot, explica que la campana de Sant Pere de Madrona va ser salvada poc abans de l'incendi i es va amagar en una boixera (o mata de boix), a la baga de Queralt, i que després es col·locaria al campanar de l'església parroquial de Santa Eulàlia de Berga, on és ara. Hi té gravada la inscripció "A Sant Pere i Santa Madrona". Els primers treballs de restauració (1943-1945), que calia fer de manera urgent, foren assumits per la parròquia, i es procedí a la neteja general del temple; a la formació d'un nou paviment, que va implicar la regularització de la superfície tot rebaixant la roca que emergia pel cantó de tramuntana de l'església; a la col·locació de bancs de fusta per als feligresos i a la reposició de l'altar, fet amb ciment portland armat i presidit per una talla de sant Pere obrada per l'escultor Jaume Pujols (no Pujals, com s'ha

escrit alguna vegada), oriünd de Guixers i amb taller a Solsona (6). La pintura de la imatge va anar a càrrec de Grifell. A Berga, Pujols va tallar, també, una reproducció del sant Crist romànic del castell i el Natzaret de la processó, que es conserva a l'església de Sant Francesc.

La restauració del Servei de Catalogació i Conservació de Monuments, 1956-1969

La restauració amb recursos econòmics de l'administració pública es va iniciar a la dècada següent. El dia 18 de maig de 1956, el rector-arxipreste de l'església parroquial de Santa Eulàlia de Berga, mossèn Anselm Escobet, va adreçar una instància al president de la Diputació de Barcelona (aleshores l'advocat i economista Joaquín Buxó-Dulce de Abaigar, marquès de Castell-Florite), en la qual manifestava "Que enclavada dentro de los límites de su parroquia hay una capilla de estilo románico primitivo, denominada en la actualidad San Pedro de Madrona, de la que hacen mención en una escritura signada a trece de Julio del año ochocientos cuarenta por Deliamus, Vizconde de Aragón, en la venta-donación de una propiedad denominada "Alou" y dice dono et vendi es ecclesiam Sancti Petri quae est fundata in castro "Matronae", como también en otro documento signado por el Conde Oliva y su esposa Ermengarda, en data del año veinte y seis del reinado de Lotario, que corresponde al año novecientos ochenta de Jesucristo, citados por el Dr. Ramon Huch en "Notes històriques de Berga", página sesentay dos, que junto con otros documentos prueban la antigüedad de dicha Capilla, la que,

La coberta de l'absis, amb la teulada desmuntada i abans de la intervenció del Servei de Catalogació i Conservació de Monuments de la Diputació de Barcelona. FOTO: ARXIU SPAL, MAIG DE 1956.

naturalmente, se resiente del paso de los siglos y en la actualidad, su techo está deteriorado y necesita una reparación a fondo para salvar el edificio de la influencia de las lluvias, como también restaurar algunos añadidos realizados no de acuerdo con el estilo dominante y clásico de dicha Capilla [...] (7). El rector acaba sol·licitant de la Corporació que subvencioni, amb la quantitat necessària, la conservació i reparació de la capella. L'escrit té l'interès afegit de la documentació que aporta, que denota el grau de formació i d'erudició d'aquell religiós, i és obvi que la seva petició no va caure en l'oblit, per bé que l'actuació no va ser immediata. Unes fotografies dipositades al fons documental del Servei de Catalogació i Conservació de Monuments (SCCM), l'actual Servei de Patrimoni Arquitectònic Local (SPAL) de la Diputació de Barcelona, preses el mateix mes de maig de 1956, delaten la visita que va fer el seu director, l'arquitecte Camil Pallàs i Arisa, amb el mossèn, on es pot veure l'estat de l'església per l'exterior i per l'interior. En elles es pot comprovar que les cobertes de la nau i de l'absis estan sense teules i amb vegetació, i els ràfecs trencats en diversos punts, però com si ja s'hi estigués portant a terme obres de restauració o s'haguessin aixecat les teules; l'espardanya, desapareguda, i els capcers de les dues testeres de la nau, molt de-

teriorats. A l'interior, malgrat que la capella es troba mínimament arreglada, amb l'altar de formigó i els bancs de fusta, les seves parets i voltes presenten una brutícia que es pot relacionar amb l'incendi provocat el 1936.

El primer ofici de Camil Pallàs adreçat al president de la Diputació data del 2 d'octubre de 1958 i hi reflecteix la preocupació del rector respecte a la coberta de l'església, "que debe rehacerse completamente, ya que las humedades pueden poner en peligro la solidez de la bóveda antigua". A continuació, Pallàs detalla les obres a fer: "La superficie total de cubierta y ábside es de 138 m²; evaluando los trabajos de desescombros de los restos y cubrición con teja árabe e impermeabilización del lecho de las mismas en la cantidad de 224 ptas el metro cuadrado, asiende el presupuesto de tales obras a la cantidad de 30.912 ptas". En una fotografia de 24 de gener de 1959, la coberta seguia en el mateix estat de 1956.

La següent notícia que tenim de la continuïtat de les obres data de 15 de març de 1965, en què de nou Camil Pallàs sol·licitava al president de la Diputació una subvenció, en aquest cas de 70.000 ptes. A l'escrit deixava constància "de los pequeños trabajos de consolidación" que s'hi havien fet anys enrere, i restava per posar, per prevenir danys futurs, una "adecuada cubierta a base de losas, que por el Ayuntamiento de Berga han sido ya acumuladas para este destino, y que previo su transporte a pié de obra, podrán ser colocadas". Al respecte, Xavier Pedrals, director de l'Arxiu Comarcal del Berguedà, ens ha facilitat la informació oral següent: Segons mossèn Josep Armengou i Feliu, en la seva

El 1959, encara no s'havia refet la coberta, que seguia sense teules. Camil Pallàs hi col·locaria, finalment, una coberta de lloses de pedra. FOTO: ARXIU SPAL, 24 DE GENER DE 1959.

Crònica menuda de la ciutat de Berga (manuscrit inèdit que abasta els anys 1948-1975, conservat en aquell arxiu), "el 1959, el vicari de Sant Pere de Madrona, mossèn Jesús Ferrer, en representació del rector, que estava malalt, juntament amb l'alcalde de Berga i diputat provincial, Joan Noguera i Sala (1958-1979 en ambdós càrrecs), van anar a veure al capità general de Catalunya perquè els deixés els muls de l'exèrcit per portar lloses per arreglar la coberta de l'església de Sant Pere de Madrona. El capità general en va donar l'aprovació". Ara bé, pel que explica Roger Cortina i Farràs, berguedà que té cura de l'església de Madrona, finalment, les lloses van ser pujades per soldats, encara que no se sap exactament quin any. En aquell moment (el 1959), segons Armengou, la Diputació ja havia emprès la restauració del temple, com hem pogut comprovar pels documents de l'SCCM.

El 1966, la coberta encara no s'havia enllestit, i Pallàs, en data 26 de març, tornava a demanar 100.000 ptes a la Corporació per continuar les obres, ja que estava pendent "la terminación de la cubierta de enlosado del tejado y ábside, para evitar el daño causado por humedades y embellecimiento del conjunto singular, donde se halla emplazada". Encara s'hi van generar, per part de Pallàs, dues peticions de subvencions més i sempre sota el mateix concepte, "cubrición de la Iglesia de San Pedro de Madrona", una de 12 de març i

l'altra de 12 d'abril de 1969, en les quals demanava la quantitat de 150.000 ptes, respectivament.

Curiosament, de tots aquests pressupostos presentats per Pallàs en aquells anys, només hi ha constància a l'arxiu de l'SCCM-SPAL d'una acreditació de despesa per part del secretari de la Diputació, de 150.000 pessetes (segons decret del president accidental, José Ribas Seva, d'11 de juliol), en concepte de "cubrición de la Iglesia de San Pedro de Madrona", sense que això signifiqui que les subvencions anteriors no arribessin a bon port, encara que també és possible que les despeses fossin assumides per la parròquia i l'Ajuntament de Berga. En data 16 de juliol de 1969, el constructor de Berga Modest Buchaca va presentar a la Corporació provincial una factura per valor de 149.990 ptes, pels treballs següents: "cubrir con losas el tejado, consolidar el muro del ábside, limpieza del tejado de la cubierta del ábside, dejándolo en su estado primitivo". Per aquestes obres va utilitzar "80 m² de losa de piedra, 12 ml de cumbrera de piedra maciza, 10 m³ de arena, 60 sacos de cemento portland y 33 sacos de cemento rápido".

Cal remarcar que en aquelles actuacions de postguerra i en les següents, cap arquitecte no va redactar mai un projecte de restauració, ni tampoc no consta que es dirigissin de manera sistemàtica les obres, sinó que es van limitar a supervisar-les. El constructor berguedà Modesto Buchaca i el rector devien seguir uns criteris de restauració establerts pel mateix Pallàs i comuns a les actuacions que en aquella època s'efectuaven sobre l'arquitectura romànica, consistents en la recuperació prís-

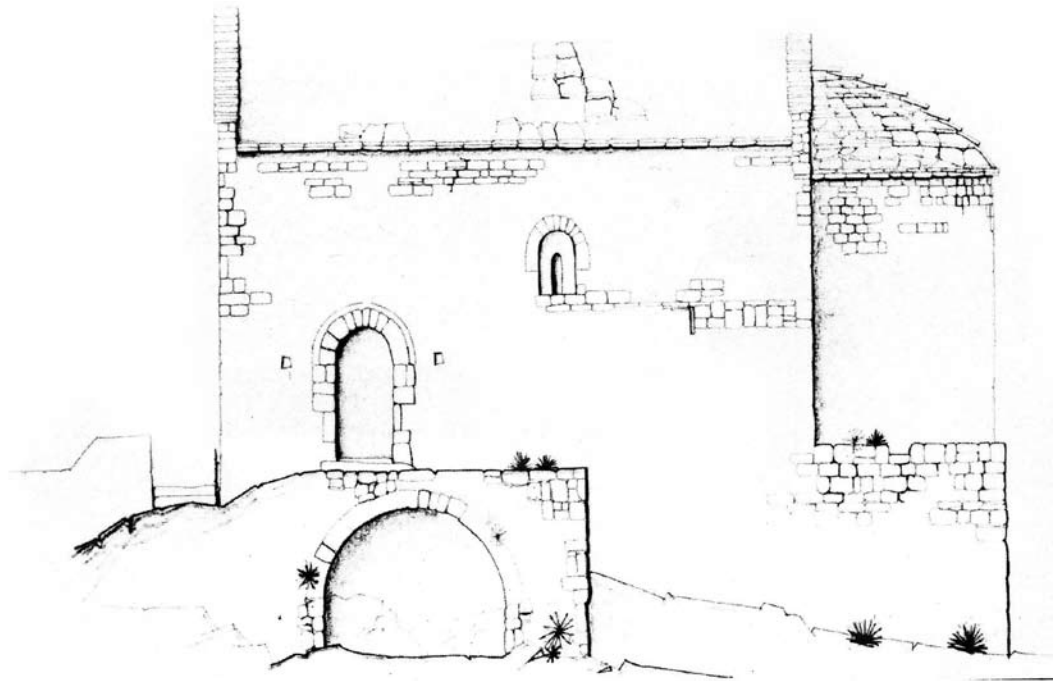
tina del monument. El fet que la teulada fos substituïda per lloses de pedra redunda en aquest criteri, tot i que no es va menystenir introduir millores funcionals, que en certa manera allunya la intervenció d'aquella autenticitat medieval, com és el cas de la col·locació d'un paviment ceràmic i del repicat de la roca a l'interior del temple per uniformar el terra.

Un estudi de 1973, de la Càtedra Gaudí

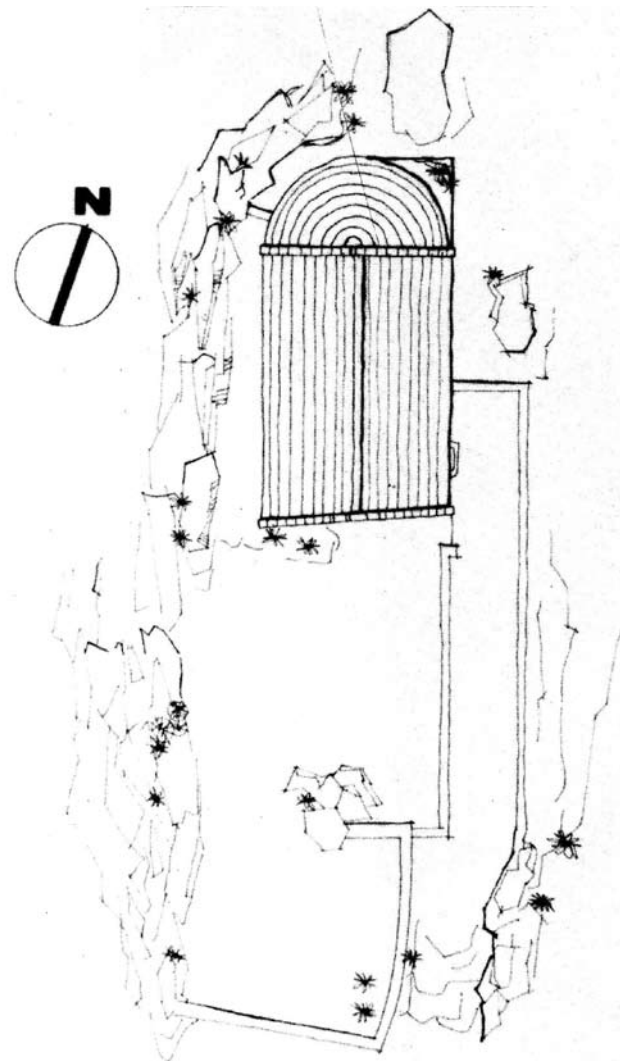
Els únics plànols (o millor, croquis) que es van aixecar de l'església, encara al segle xx, daten del 1973, i van ser realitzats per la Càtedra Gaudí, de la Universitat Politècnica de Catalunya, en el marc dels IV i V cursos de *Conservación y restauración de monumentos y ambientes*, dirigits pel doctor arquitecte Joan Bassegoda Nonell. Els plànols van ser publicats en un article del Dr. Bassegoda, recollit en el llibre *De re restauratoria* (8), que també incloïa diverses lliçons o ponències impartides en els mateixos cursos o en altres congressos, i que va constituir una efemèride, ja que en l'editorial es commemorava el 10è aniversari de la promulgació de la Carta de Venècia, document redactat en el II Congrés Internacional d'Arquitectes i Tècnics de Monuments Històrics, celebrat el maig de 1964 en l'illa de San Giorgio Maggiore. Era l'ocasió, doncs, d'analitzar el document i aplicar els seus criteris, especialment pel que fa a l'obligada documentació dels edificis, tant gràfica com escrita, en qualsevol procés de conservació, restauració o excavacions. I per aquest motiu, Bassegoda aportava un estudi de l'estètica de l'arquitectura romànica llombarda, amb profusió de fotografies i plànols d'edificis d'aquest període, entre els quals hi ha l'església de Sant Pere de Madrona, amb dos plànols: una planta zenital del temple i el seu entorn, amb la penya, el mur de tanca del cementiri i el camí d'accés, i un alçat de la façana de migdia.

Es tracta d'un estudi crític i comparatiu de diverses esglésies, que posava l'accent en els tipus de deformacions que oferien i que, segons Bassegoda, podien classificar-se en els grups se-

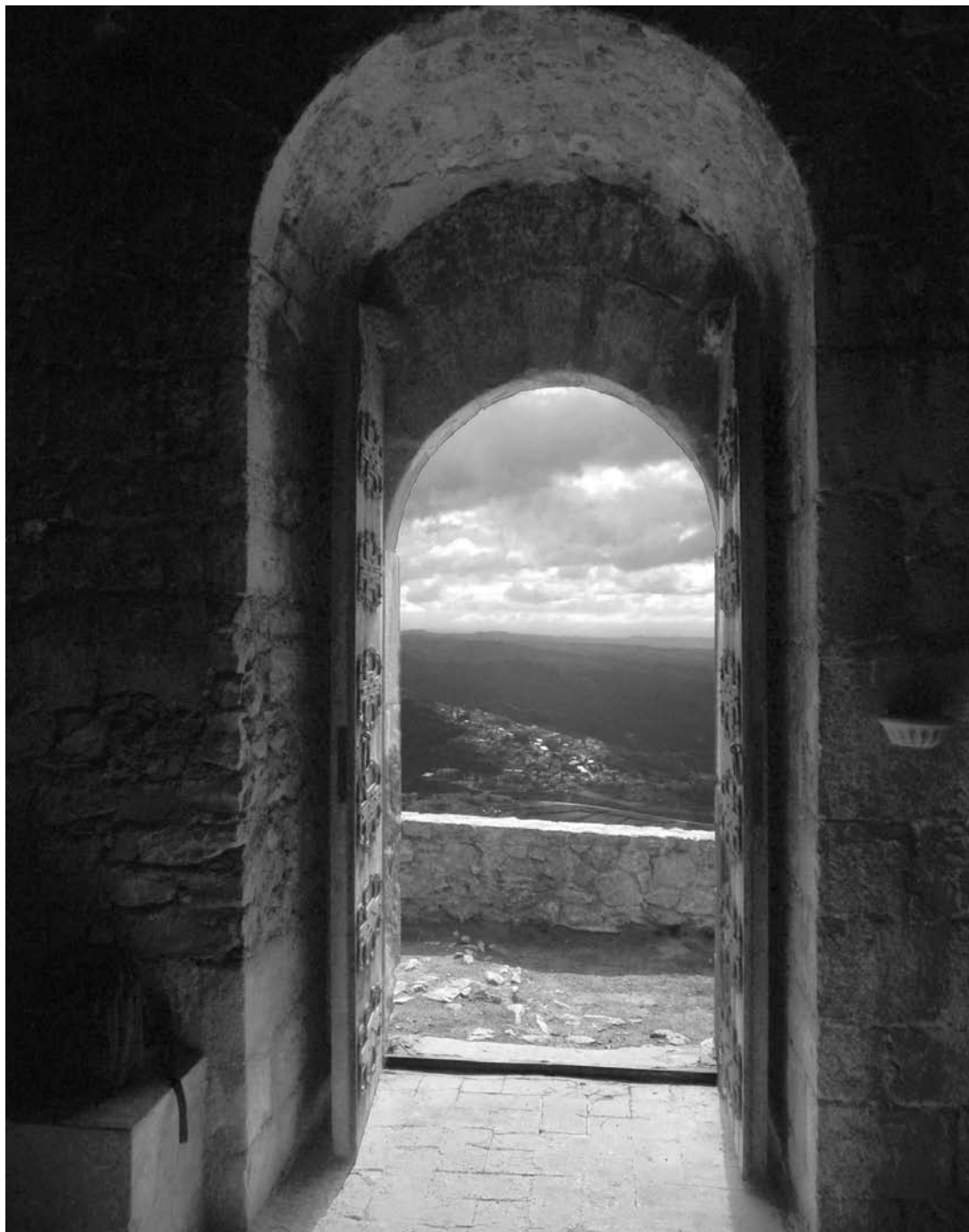
güents: 1. Deformacions de la planta (per errors de replanteig, aprofitament de murs més antics, superposicions d'edificis, adaptació al terreny i restauracions). 2. Deformacions en alçat (assentaments per cessió de murs i fonamentacions, desplom de murs i columnes, esquerdes en les voltes, addicions i variacions cromàtiques). El que interessa destacar aquí és la classificació que fa de les deformacions de l'església de Madrona. En el plànol de coberta, el mur de ponent de l'església està traçat en diagonal respecte als murs de tramuntana i de migdia, per la qual cosa l'inclou en el grup de "muro de fachada desviado", una afirmació que no concorda amb els plànols arquitectònics i arqueològics aixecats pel Servei de Patrimoni Arquitectònic Local a partir del 2003, quan es van iniciar els estudis previs de cara a la restauració de l'església. Com tampoc no coincideix la inclusió estilística ni cronològica de l'església que ens ha arribat, dins del romànic llombard, ja que tant la documentació com les excavacions i els estudis artístics han permès datar-la de finals del segle XII o començaments del XIII, per bé que s'assenta en unes estructures arquitectòniques anteriors, relacionades amb l'antic castell de Madrona. Respecte a l'alçat de la façana sud, Bassegoda la mostra amb encert com un exemple d'"adaptació al terreno".

Alçat sud de l'església, aixecat per la Càtedra Gaudí, de la Universitat Politècnica de Catalunya, i publicat el 1973 al llibre *De re restauratoria*, com a "edifici exemple d'adaptació al terreny".

Planta de l'església i el seu entorn, que va servir a Joan Bassegoda per classificar l'església dins del grup de "muro de fachada desviado". Extret del llibre *De re restauratoria*, Càtedra Gaudí, UPC, 1973.

Vista sobre la ciutat de Berga des del llindar de la porta de Sant Pere de Madrona. FOTO: R. LACUESTA, ARXIU SPAL, 11.04.2007.

Actuació de l'Ajuntament de Berga i d'Amics del Romànic del Berguedà

Les obres realitzades per l'SCCM, sota la direcció de Camil Pallàs, van quedar aturades. Els canvis polítics que es van produir amb l'assoliment de la democràcia, a partir del 1976, van provocar la reestructuració dels serveis de la Diputació i la seva redefinició, i l'antic Servei de Monuments no en va restar al marge i se'n va

beneficiar. És per això que trigaria uns anys (de fet, ja s'havia iniciat el segle XXI) en tornar a replantejar la restauració de l'església de Madrona. Mentrestant, l'Ajuntament de Berga i l'associació Amics del Romànic del Berguedà (ARB), van posar fil a l'agulla, a l'espera de trobar els suports econòmics, tècnics i científics que requeria una actuació de rellevància dins els moderns criteris d'intervenció en els monuments, definits i desenvolupats en el si de l'SPAL i pel seu equip de funcionaris, sota la direcció de l'arquitecte Antoni González Moreno-Navarro. L'Ajuntament i els ARB van refer el capcer de la façana de ponent

del temple amb l'antiga espadanya, que van protegir amb una petita coberta a dues vessants, feta de rajols, tal com havia estat en èpoques anteriors. Aleshores, la parròquia de Berga hi va portar la campana de l'església de Castellar del Riu, on es llegeix la inscripció "*Dolors, Petra y Ramona. Castellar del Riu 1956*" (noms de les padrines que la van pagar). Aquesta campana va ser robada el 1996 i es va tornar sota secret de confessió el 1997.

El segle XX va acabar a Madrona amb un fenomen natural inesperat: l'any 2000 va caure un llamp a la coberta de l'església, que li va ocasionar alguns danys, com tam-

bé a l'espadanya. Però poc temps passaria perquè els berguedans tornessin a ser-hi i a insistir en la recuperació del temple i, aquesta vegada, amb més recursos científics, la Diputació de Barcelona desvetllaria les entranyes del castell i l'església de Madrona.

Notes

- (1) David GALÍ. Juliol de 2006. *Estudi històric documental de l'església de Sant Pere de Madrona (Berga)*. Servei de Patrimoni Arquitectònic Local. Diputació de Barcelona.
- (2) David GALÍ, *ibídem*.
- (3) Jacint VILARDAGA I CAÑELLAS, juriscònsult i historiador berguedà (1856-1936). 1890. *Historia de Berga y breves noticias de su comarca: desde los tiempos primitivos hasta nuestros días*. Barcelona, p. 104, 352-354; *ídem*. 1919. *Efemérides bergadanas: colección de todos los hechos acaecidos en Berga que han llegado a nuestra noticia desde los primitivos tiempos hasta nuestros días*. Manresa, p. 86, 161, 236 i 330. Mossèn Joan POSTIUS I SALA (Berga, 1876-Solsona, 1952), religiós de la congregació de l'Immaculat Cor de Maria. 1916. *Guía de Berga y su comarca: y del real santuario de Queralt*. Madrid, p. 81, 85 i 93. D. GALÍ, *ibídem*.
- (4) D. GALÍ, *ibídem*; Javier FIERRO MACÍ. Juliol de 2009. *Berga. Església de Sant Pere de Madrona. Memòria de l'excavació arqueològica realitzada l'any 2007*.
- (5) C. A. TORRAS. 1905. *Pirineu català. Guía itinerari. Bergadà, Valls altes del Llobregat*, p. 50. Text reproduït per D. Galí en el seu estudi històric (vegeu nota 1).
- (6) D. GALÍ, *ibídem*; J. FIERRO MACÍ, *ibídem*.
- (7) Expedient d'obres. Iglesia de San Pedro de Madrona. SCCM-SPAL, Cp/C5/E6. 1956-1969.
- (8) BASSEGODA NONELL, Juan. 1974. "Estética expresionista de la arquitectura románica lombarda en Cataluña como consecuencia de las deformaciones formales y estructurales de las iglesias". *De re restauratoria*, vol. II, Cátedra Gaudí. Universidad Politécnica de Cataluña, p. 33-64.

Raquel Lacuesta Contreras

Doctora en Història de l'Art. Cap de la Secció Tècnica d'Investigació, Catalogació i Difusió del Servei de Patrimoni Arquitectònic Local de la Diputació de Barcelona